

УДК: 338.48:39(477)

DOI: <http://doi.org/10.32589/2412-9321.32.2026.363268>

І. О. МЯКІНЧЕНКО

Доктор філософії з історії та археології

Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства (Україна, Київ)

e-mail: myakinirina@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4937-6418>

К. Д. ДОДІЛОВА

кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри туризму

Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства (Україна, Київ)

e-mail: didenko.kate@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-6520-4463>

НЕМАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА УКРАЇНИ ЯК ТУРИСТИЧНИЙ РЕСУРС

Анотація

Мета статті полягає у всебічному науковому аналізі нематеріальної культурної спадщини України як потенційно потужного туристичного ресурсу, визначенні її ролі у формуванні конкурентоспроможних туристичних продуктів та виявленні можливостей інтеграції традиційних практик, обрядів, ремесел і фольклору в сучасну туристичну індустрію. **Методи та методологія проведення дослідження.** Методологічною основою дослідження виступає системний підхід, що дозволяє розглядати нематеріальну культурну спадщину як цілісний соціокультурний феномен та ресурс туристичного розвитку : аналіз і синтез, порівняльний, статистичний, метод систематизації та класифікації. **Наукова новизна роботи** полягає у поглибленому теоретико-методологічному обґрунтуванні поняття нематеріальної культурної спадщини України як самостійного та високопотенційного туристичного ресурсу. **Результати дослідження.** Систематизовано типологічні групи елементів нематеріальної культурної спадщини, що мають найбільший туристичний потенціал, та визначено критерії їх залучення до туристичної діяльності (автентичність, репрезентативність, безпека, комунікаційна доступність). Удосконалено підхід до оцінювання туристичної привабливості нематеріальної спадщини через поєднання культурологічних і маркетингових параметрів, що дозволяє формувати конкурентоспроможні туристичні продукти. Розроблено концептуальну модель інтеграції елементів нематеріальної культурної спадщини у туристичний простір регіонів України, що визначає нові можливості для сталого розвитку культурного та пізнавального туризму. Встановлено, що нематеріальна культурна спадщина України є вагомим ресурсом формування національної туристичної ідентичності та здатна забезпечити розвиток конкурентоспроможних туристичних продуктів за умови належної інтерпретації та збереження автентичності. Проаналізовано сучасний склад елементів української нематеріальної культурної спадщини, включених до репрезентативних списків ЮНЕСКО та національного переліку, та визначено їхній диференційований туристичний потенціал.

Ключові слова: нематеріальна культурна спадщина; туристичний ресурс; автентичність; культурна ідентичність; традиційні практики.

І. О. МЯКИНЧЕНКО

Doctor of Philosophy in History and Archaeology

Kyiv Professional College of Tourism and Hotel Management (Ukraine, Kyiv)

e-mail: myakinirina@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4937-6418>

K. D. DODILOVA

Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Tourism

Kyiv Professional College of Tourism and Hotel Management (Ukraine, Kyiv)

e-mail: didenko.kate@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-6520-4463>

UKRAINE'S INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE AS A TOURISM RESOURCE

Abstract

The purpose of the article is to provide a comprehensive scientific analysis of Ukraine's intangible cultural heritage as a potentially powerful tourist resource, to determine its role in the formation of competitive tourist products, and to identify opportunities for integrating traditional practices, rituals, crafts, and folklore into the modern tourism industry. **The methods and methodology.** The methodological basis of the study is a systematic approach that allows intangible cultural heritage to be considered as an integral socio-cultural phenomenon and resource for tourism development: analysis and synthesis, comparative, statistical, systematisation and classification methods. **The scientific novelty** lies in an in-depth theoretical and methodological justification of the concept of Ukraine's intangible cultural heritage as an independent and highly promising tourist resource. **Research results.** Typological groups of intangible cultural heritage elements with the greatest tourism potential have been systematised, and criteria for their involvement in tourism activities (authenticity, representativeness, safety, communication accessibility) have been defined. The approach to assessing the tourist attractiveness of intangible heritage has been improved by combining cultural and marketing parameters, which allows for the creation of competitive tourist products. A conceptual model for integrating elements of intangible cultural heritage into the tourism space of Ukraine's regions has been developed, opening up new opportunities for the sustainable development of cultural and educational tourism. It has been established that Ukraine's intangible cultural heritage is a significant resource for shaping national tourist identity and can ensure the development of competitive tourist products, provided that it is properly interpreted and its authenticity is preserved. The current composition of elements of Ukrainian intangible cultural heritage included in the UNESCO representative lists and the national list has been analysed, and their differentiated tourism potential has been determined.

Key words: non-material cultural heritage; tourist resource; authenticity; cultural identity; traditional practices.

Вступ. Нематеріальна культурна спадщина є одним із ключових чинників формування національної ідентичності та розвитку кроскультурного діалогу. В Україні, де зосереджено значну кількість унікальних традицій, обрядів, народних ремесел, фольклорних практик та елементів, визнаних ЮНЕСКО, нематеріальна спадщина перетворюється на важливий стратегічний ресурс соціокультурного та економічного розвитку. Особливої ваги це набуває в умовах сучасних трансформацій, спричинених війною, коли питання збереження й репрезентації культурних цінностей стає основою для зміцнення національної стійкості та міжнародної культурної присутності України.

У контексті туристичної діяльності нематеріальна культурна спадщина відкриває можливості для формування конкурентоспроможних туристичних продуктів, розвитку культурно-пізнавального, етнографічного, подієвого та гастрономічного туризму. Вона сприяє активізації місцевих громад, підтримує традиційні ремесла, створює додаткові можливості зайнятості та стимулює розвиток малого підприємництва. У багатьох країнах світу нематеріальна спадщина стала основою сталих туристичних моделей, які поєднують економічний ефект із охороною та популяризацією культурних практик.

Для України, яка прагне зміцнити власний туристичний потенціал та інтегруватися у світовий культурний простір, актуальним є наукове обґрунтування підходів

до використання нематеріальної спадщини як туристичного ресурсу. Важливим залишається дослідження механізмів її збереження, інтерпретації, популяризації та адаптації до сучасних туристичних потреб, а також вивчення можливостей інтеграції місцевих традицій у туристичні маршрути та регіональні програми розвитку. У цьому контексті актуальність теми зумовлюється необхідністю забезпечення балансу між комерціалізацією туристичних продуктів та збереженням автентичності нематеріальної культурної спадщини.

Отже, аналіз нематеріальної культурної спадщини як туристичного ресурсу є важливим у науковому й практичному вимірах, адже дозволяє визначити перспективи формування нових туристичних продуктів, посилити культурну стійкість громад, а також сприяти інтеграції України в глобальні процеси збереження й популяризації культурної спадщини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика нематеріальної культурної спадщини (НКС) України та її туристичного потенціалу привертає увагу значної кількості дослідників як у вітчизняному, так і у міжнародному науковому просторі. У працях Beznosiuk, Romanova та співавт. (2021) розглянуто можливості інтеграції традиційної української вишивки й килимарства у розвиток культурного туризму, підкреслено їхню роль у формуванні унікальних локальних туристичних продуктів. Антоненко (2024) акцентує на використанні елементів НКС як основи для створення етнокультурного бренду дестинацій, доводячи, що автентичні традиційні практики здатні підвищувати туристичну впізнаваність регіонів та стимулювати розвиток місцевої економіки. Дослідження Комарницького та ін. (2025) присвячено сучасним маркетинговим стратегіям популяризації НКС у туристичних регіонах, зокрема універсальним інструментам цифрової промоції, партнерству із громадами та залученню приватного сектору. Водночас у роботі Костюк (2025) наголошується на проблемах охорони НКС в Україні, серед яких – недостатня правова регламентація, фрагментарність державної політики, обмежена участь локальних спільнот та слабка інтеграція традиційних практик у туристичний сектор. У сукупності ці дослідження формують теоретичне підґрунтя для розуміння НКС як вагомого туристичного ресурсу, проте підкреслюють наявність прогалин, пов'язаних із недостатньою цифровізацією, браком методик оцінювання економічного ефекту та потребою формування цілісної стратегії післявоєнного розвитку НКС-туризму.

Мета статті полягає у всебічному науковому аналізі нематеріальної культурної спадщини України як потенційно потужного туристичного ресурсу, визначенні її ролі у формуванні конкурентоспроможних туристичних продуктів та виявленні можливостей інтеграції традиційних практик, обрядів, ремесел і фольклору в сучасну туристичну індустрію.

Методи та методологія проведення дослідження. Методологічною основою дослідження виступає системний підхід, що дозволяє розглядати нематеріальну культурну спадщину як цілісний соціокультурний феномен та ресурс туристичного розвитку : аналіз і синтез, порівняльний, статистичний, метод систематизації та класифікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нематеріальна культурна спадщина (НКС) – це не лише сукупність традицій, ритуалів та ремесел, а живий механізм історичної неперервності, що забезпечує сталість культурної ідентичності українського народу. Відповідно до Конвенції ЮНЕСКО (2003 р.), НКС охоплює знання, форми соціальної взаємодії, обрядовість, ремісничі техніки, усні традиції, що передаються поколіннями.

Український культурний простір надзвичайно насичений такими практиками: понад 90 елементів включено до Національного переліку, а 7 елементів представлені у Репрезентативному списку ЮНЕСКО (станом на 2024 р.) табл1.

Таблиця 1

Елементи НКС України у списках ЮНЕСКО

Елемент	Тип списку ЮНЕСКО
Петриківський декоративний живопис	Репрезентативний список нематеріальної спадщини людства
Традиція косівської мальованої кераміки	Репрезентативний список
Орнек (кримськотатарський орнамент і знання про нього)	Репрезентативний список
Українська писанка (традиція розпису яєць)	Репрезентативний список
Програма збереження традицій кобзарства й колісної ліри (kobza, wheel lyre)	Реєстр кращих практик охорони НКС
Козацькі пісні Дніпропетровщини	Список, що потребує термінової охорони
Культура приготування українського борщу	Список, що потребує термінової охорони

Таблиця 1 сформована авторами на основі джерел (5, 6)

У 2023 р. документальну спадщину "Бабин Яр" включили до Міжнародного реєстру Програми "Пам'ять світу" ЮНЕСКО.

У фазі сучасних глобальних трансформацій, зокрема в умовах російсько-української війни, НКС набуває нових функцій:

- модернізаційної (актуалізація традицій у постіндустріальному середовищі)
- консолідаційної (підтримка соціальної стійкості громади),
- гуманітарно-дипломатичної (підсилення міжнародного іміджу України),
- туристично-економічної (генерація культурних продуктів, які неможливо імпортувати чи відтворити штучно).

Таким чином, НКС виступає ключовим інструментом формування конкурентного туристичного продукту, що базується на автентичності, ідентичності та емоційній залученості відвідувачів.

Дослідження нематеріальної культурної спадщини (НКС) у контексті туризму ґрунтується на сучасних міждисциплінарних підходах, які об'єднують гуманітарні, антропологічні, соціологічні та економічні методи аналізу. НКС розглядається як багаторівнева система, де поєднується символічна цінність традицій, соціальна функція їх збереження та економічний потенціал їх трансформації у туристичні продукти. Такий підхід дозволяє оцінювати спадщину не лише як культурний артефакт, а як ресурс сталого розвитку, здатний формувати туристичну привабливість територій та підтримувати життєздатність локальних спільнот. НКС як туристичний ресурс можна аналізувати на трьох рівнях: культурному, соціальному та економічному (рис.1).

Отже, на культурному рівні НКС є фундаментом збереження національної ідентичності та носієм колективної пам'яті. Її елементи – пісні, ремесла, традиції, обряди – формують символічний капітал нації та забезпечують тяглість історичного розвитку. На відміну від матеріальної спадщини, НКС є динамічною та «живою»: вона існує лише в контексті постійного відтворення та побутування. Саме це забезпечує її унікальність і гнучкість у туристичних практиках, де автентичність стає ключовою цінністю. Незалежно від комерціалізації, кожен елемент НКС виконує важливу

культуротворчу функцію: зберігає етнокультурні відмінності, укорінює традиційні світоглядні моделі й формує національний стиль життя. Для туриста це джерело пізнання культури, а для громади – інструмент актуалізації локальної ідентичності.

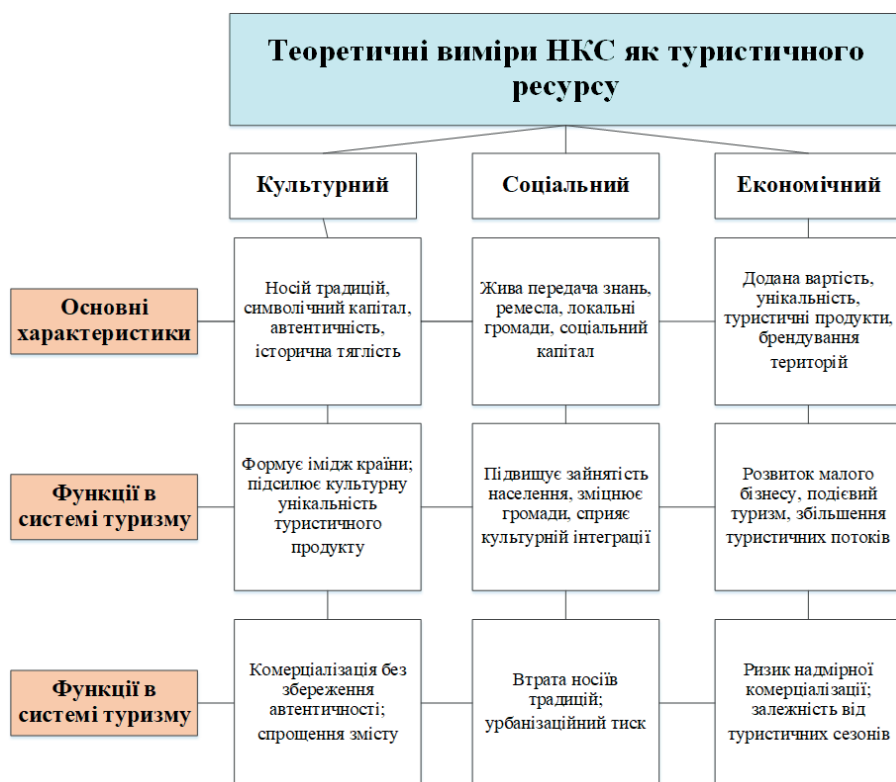

Рис. 1. Теоретичні виміри НКС як туристичного ресурсу
сформовано авторами на основі джерела (7)

У соціальному вимірі НКС постає як практичний механізм підтримки культурної спадкоємності відбувається через передачу знань і навичок між поколіннями. Вона існує лише в умовах активної комунікації між носіями, що забезпечує сталість традицій. Соціальна роль НКС проявляється у:

- **збереженні традиційних ремесел та форм зайнятості** (ткацтво, гончарство, писанкарство);
- **створенні робочих місць** для майстрів і носіїв традицій;
- **зміцненні соціального капіталу громади**, підвищенні рівня згуртованості та локальної активності;
- **формуванні культурної самоідентифікації молоді**, залученні нових поколінь до культурної практики;
- **створенні майданчиків міжкультурного діалогу** через фестивалі, школи майстерності, мистецькі резиденції.

Соціальний ефект є особливо значущим у кризових умовах (наприклад, війни), коли НКС стає інструментом психологічної та культурної стабілізації спільноти.

Економічний потенціал НКС полягає в її здатності перетворюватися на туристичний продукт із високою доданою вартістю. На відміну від матеріальних ресурсів, нематеріальну спадщину неможливо імпортувати або відтворити штучно в

іншому середовищі – вона є ексклюзивною та прив'язаною до конкретної території та громади. Тому НКС формує унікальну конкурентну перевагу на глобальному ринку.

Основні форми економізації НКС включають:

- **майстер-класи та інтерактивні програми**, що перетворюють туриста на учасника культурного процесу;
- **етнографічні та культурні фестивалі**, які генерують подієвий туризм;
- **брендування територій** (наприклад, «Борщ – культурний бренд України»);
- **створення етномаршрутів та тематичних турів** (карпатські ремесла, подільські традиції, обрядовий фольклор);
- **розвиток малого бізнесу**, пов'язаного з ремеслами, гастрономією та подієвою культурою.

Таким чином, НКС є не лише культурним феноменом, а й економічним ресурсом, який стимулює розвиток локальних громад, сприяє формуванню туристичної інфраструктури та збільшує брендову впізнаваність регіонів.

При дослідженні нематеріальної культурної спадщини як складової туристичного потенціалу України варто зазначити такі її особливості (табл.2).

Таблиця 2

Нематеріальна культурна спадщина України та її туристичний потенціал

Категорія НКС	Приклади елементів	Механізм туристичного використання	Потенційні вигоди
Усні традиції, фольклор	Козацькі пісні Дніпропетровщини (ЮНЕСКО), думи, поліські наспіви	Фестивалі, фольклорні шоу, аудіогіди, тематичні маршрути	Збільшення подієвого туризму, популяризація регіону
Обрядовість та святкування	Борщ як елемент НКС ЮНЕСКО, весільна обрядовість, Купальські традиції	Подієві заходи, етнопарки, туристичні програми, гастротури	Розвиток гастрономічного туризму, створення нових форматів подієвості
Традиційні ремесла та технології	Петриківський розпис, гончарство Опішні, ткацтво, різьба	Етномайстер-класи, арт-маршрути, сувенірні кластери	Зайнятість майстрів, розвиток креативного бізнесу
Традиційні знання про природу та космос	Карпатські практики вівчарства, знання про трави	Екотури, етнокемпи, навчальні програми	Підвищення екологічної свідомості, розвиток зеленого туризму
Форми соціальної взаємодії та ритуали	Вертеп, громадські обряди взаємодопомоги	Театралізовані вистави, інтерпретативні тури	Поглиблення туристичного досвіду, формування локальних брендів

Таблиця 2 сформована авторами на основі джерел (8, 9, 10)

Аналізуючи таблицю 2, можна стверджувати, що дослідження туристичного потенціалу нематеріальної культурної спадщини (НКС) України демонструє, що її різноманітні елементи виступають потужним ресурсом для формування та

розвитку сталого культурного туризму на національному й міжнародному рівнях. Усні традиції, завдяки поєднанню автентичності, емоційної привабливості та мультиформатності, є цінним інструментом для створення іміджу країни на світовій туристичній арені. Вони сприяють збереженню унікальності культурного продукту та популяризації регіональних особливостей через фестивалі, тематичні маршрути та інші події форми.

Традиційні ремесла й технології НКС забезпечують широкий спектр туристичних продуктів – від навчальних програм до креативних арт-резиденцій і сувенірних кластерів. Їхнє ефективне використання у туристичній сфері вимагає системної підтримки, розбудови інфраструктури, підготовки фахівців і впровадження сталих моделей комерціалізації, що зберігають автентичність традицій. Такий підхід не лише стимулює економічний розвиток регіонів, а й сприяє збереженню нематеріальної спадщини як невід’ємної складової національної ідентичності.

Обрядовість і святкування формують значний потенціал для розвитку культурного, етнографічного, подієвого та креативного туризму. Інтеграція цих традиційних практик у туристичні продукти забезпечує збереження унікальних культурних традицій, розширення сезонності туристичних потоків і підвищення міжнародної впізнаваності України. Для реалізації цього потенціалу необхідні цілеспрямовані програми підтримки носіїв традицій, розвиток інфраструктури і науково обґрунтовані моделі популяризації.

Традиції харчування, що є багат шаровим і поліетнічним явищем, становлять ключову складову сталих туристичних практик. Вони створюють унікальний сенсорний досвід занурення в культурний простір регіону і підсилюють культурну цінність туристичного продукту. Соціальні практики та гастрономічні традиції водночас стимулюють розвиток малого бізнесу, підвищення зайнятості та розширення культурного діалогу, проте для збереження їх автентичності необхідне впровадження механізмів сертифікації, підтримка локальних виробників і міжсекторна співпраця.

Традиційні знання про природу і космос відіграють важливу роль у формуванні світогляду, господарської практики та культурних моделей поведінки. Вони створюють базу для інноваційних туристичних напрямів – астрономічного, етнекологічного, освітнього та оздоровчого туризму. Успішна інтеграція цих знань сприятиме збереженню природних і культурних ресурсів, підвищенню екологічної свідомості, зміцненню локальної ідентичності та розвитку сталого туризму. Водночас для цього необхідні фахові програми інтерпретації, тісна співпраця з місцевими громадами та етичне ставлення до спадщини.

Форми соціальної взаємодії та ритуальні практики є важливою складовою НКС із значним туристичним потенціалом, що обумовлено їхньою автентичністю, емоційністю та здатністю формувати ефект культурної присутності. Включення цих елементів у туристичні продукти дає змогу зберегти традиційні соціокультурні зв’язки, а також розвивати нові напрями туризму, зокрема соціокультурний, освітній та інтерактивний. Водночас ефективне використання цих ресурсів потребує дотримання етичних норм, підтримки носіїв традицій, партнерства з громадами і уникнення надмірної комерціалізації.

Отже, комплексне використання нематеріальної культурної спадщини у туристичній діяльності створює унікальний мультиаспектний ресурс, що сприяє збереженню культурної ідентичності, соціально-економічному розвитку регіонів та формуванню високоякісного, автентичного туристичного продукту України.

Нематеріальна культурна спадщина України становить стратегічний актив, здатний генерувати довгострокову економічну цінність для регіонів і туристичної

індустрії. На відміну від матеріальних пам'яток, елементи НКС характеризуються відтворваністю, інтерактивністю та гнучкістю інтеграції в сучасні форми туризму, що робить їх високоефективним інструментом економічного зростання. У глобальному вимірі такі держави, як Іспанія, Португалія та Японія, демонструють, що до 15 % доходів від культурного туризму може припадати саме на практики, ритуали, ремесла й гастрономічні традиції. Україна має співставний потенціал, однак його реалізація стримується інституційними бар'єрами – браком системної підтримки носіїв НКС, недостатньою промоцією, фрагментарністю регіональних програм та низьким рівнем інтеграції спадщини у туристичні стратегії.

З економічної точки зору НКС створює мультиплікативний ефект, що охоплює ринок праці, розвиток малого та середнього підприємництва, формування нових туристичних сегментів і територіальний розвиток периферійних регіонів. Її цінність проявляється як у прямому економічному результаті (доходи від продажу послуг і виробів), так і в непрямих ефектах – покращенні іміджу територій, створенні локальних кластерів, диверсифікації туристичного продукту та підвищенні конкурентоспроможності регіонів. Основними напрямками економічного впливу елементів НКС є:

1. Створення робочих місць Залучення носіїв традиційних ремесел, гідів-інтерпретаторів, тренерів із майстер-класів, аніматорів культурних програм формує новий сектор зайнятості. Особливо це актуально для територій із обмеженим ринком праці, де НКС стає альтернативою сезонній чи низькокваліфікованій зайнятості.

2. Розвиток малого та середнього підприємництва (МСП) Майстерні, етнокафе, крафтові виробництва, ремісничі центри та локальні сувенірні бренди формують економічний ланцюг на основі культурного продукту. НКС стає базою для створення брендів лінійок (текстиль, кераміка, вироби з дерева, гастропродукти), що інтегруються в туристичну інфраструктуру.

3. Залучення туристичних потоків до периферійних територій Регіони з традиційно низькою туристичною активністю – Поділля, Полісся, частина Лівобережжя, окремі райони Карпат – отримують можливість формувати нові туристичні ядра завдяки ремеслам, гастрокультурам, святковій обрядовості та автентичним практикам. Це сприяє рівномірнішому територіальному розподілу туристичного навантаження.

4. Брендинг територій Елементи НКС формують унікальну культурну пропозицію регіонів: Петриківський розпис позиціонує Дніпропетровщину, ліжникарство – Гуцульщину, гончарство – Опішню, борщ – українську гастрономічну ідентичність. Завдяки цьому формуються впізнавані бренди територій, що підвищують туристичну привабливість і сприяють інвестиційній активності.

Економічний потенціал української НКС значною мірою залежить від інституційного та управлінського забезпечення. У порівнянні з країнами ЄС та Японією, де НКС інтегрована в державні програми розвитку креативних індустрій та культурного туризму, Україна характеризується недостатнім рівнем координації між Міністерством культури, Державним агентством розвитку туризму, місцевими громадами та бізнесом. Це призводить до фрагментарності проєктів, нерівномірності фінансування та слабого механізму підтримки носіїв традицій. Водночас, за умов належного управління, НКС може стати одним із ключових драйверів розвитку регіонів. Її економічна цінність зростає завдяки:

- підвищенню попиту на автентичний культурний досвід;
- зростанню внутрішнього та міжнародного інтересу до крафтових продуктів;
- розвитку форм креативного туризму;

– розширенню міжнародної співпраці та можливостей грантового фінансування.

Економічний вимір НКС є однією з найдинамічніших складових сучасного туристичного розвитку. Україна володіє значним ресурсним потенціалом, який може забезпечити формування нових ринкових ніш у сфері культурного туризму, посилення бренду країни та стимулювання економічної активності у периферійних регіонах. Пріоритетними напрямками подальшої трансформації на наш погляд є:

- розробка національної політики з підтримки носіїв НКС;
- інтеграція спадщини в регіональні стратегії туризму;
- створення кластерів та центрів креативних практик;
- посилення міжнародної промоції українських елементів НКС.

Нематеріальна культурна спадщина (НКС) є ключовим чинником формування міжнародного іміджу держави, оскільки саме вона забезпечує впізнаваність, автентичність і символічну унікальність країни у глобальному культурному просторі. На відміну від матеріальних об'єктів, елементи НКС – ритуали, традиційні знання, мистецькі практики, гастрономія – здатні швидко транслюватися у візуальній, символічній та комунікаційній формах, що створює додану цінність для брендингу територій та розвитку туристичної індустрії.

Україна вже має низку елементів, які перетворилися на глобальні символи: Петриківський розпис, Маланка, українська писанка, український борщ, косівська кераміка, кримськотатарська орнаментика. Вони активно використовуються у культурній дипломатії, міжнародних виставках, туристичних кампаніях та промоційних стратегіях. Завдяки виразній естетиці та глибокому культурному змісту такі елементи виконують функцію «культурних маркерів», через які світова спільнота ідентифікує Україну.

Елементи НКС формують ключові смисли, на яких базується сучасний український національний наратив. Вони відображають історичну тяглість, багатокультурність, регіональну різноманітність та стійкість української ідентичності. У глобальному контексті такі культурні маркери виконують функцію «м'якої сили», дозволяючи демонструвати цінності країни через мистецтво, гастрономію, традиції та ритуали, а відтак – створювати позитивне культурне поле для сприйняття держави.

Завдяки широкому медійному поширенню (фестивалі, соціальні мережі, міжнародні події заходи) НКС стає вагомим інструментом впливу на зовнішню аудиторію. На рівні регіонів елементи НКС виступають ядром формування локальних брендів, які дозволяють територіям позиціонувати себе у конкурентному туристичному середовищі. Такий брендинг забезпечує не лише туристичну впізнаваність, але й створює додану вартість для продукції, послуг та місцевих культурних індустрій.

Розвиток нематеріальної культурної спадщини в туристичному секторі України стикається з комплексом системних бар'єрів, які уповільнюють її інтеграцію в національну туристичну пропозицію та знижують потенційну економічну, соціальну й іміджеву віддачу. Незважаючи на зростання інтересу до автентичних практик, традиційних ремесел і обрядовості, ефективна трансформація НКС у конкурентоспроможний туристичний продукт потребує узгодженої державної політики, залучення громад і розвитку інфраструктурної підтримки. Нижче подано ключові виклики, що формують сучасний контекст функціонування НКС у туристичній сфері.

Комерціалізація без збереження автентичності. Однією з найбільш проблемних тенденцій є поверхнева комерціалізація традиційних практик без дотримання автентичних змістів, технологій та локальних смислів. Масове тиражування

декоративної продукції, стилізованих ритуалів та спрощених етнопрезентацій призводить до:

- вульгаризації культурних форм, коли унікальні елементи перетворюються на «етнодекор»;
- втрати довіри до культурного продукту, оскільки турист отримує не автентичний досвід, а інсценізацію;
- послаблення ролі носіїв традицій, які опиняються поза ринком через конкуренцію більш дешевих, але неоригінальних товарів.

Це загрожує руйнуванням культурної тяглості, оскільки ринок стимулює масове виробництво, а не відтворення реальних традиційних практик.

Низька інституційна спроможність місцевих громад. Більшість носіїв НКС та локальних ініціатив не мають достатнього організаційного, фінансового та маркетингового потенціалу для формування конкурентного туристичного продукту. Основні проблеми проявляються у:

- нестачі знань щодо бізнес-моделювання, просування, цифрового маркетингу;
- відсутності юридичної підтримки щодо реєстрації ремесел, створення асоціацій, захисту прав інтелектуальної власності;
- слабкому налагодженні партнерств між майстрами, громадами, туристичними операторами та органами місцевого самоврядування.

Як наслідок, значна частина автентичних традицій залишається локалізованою й недоступною для туристичного ринку або представлена у фрагментарному форматі.

Відсутність системних державних програм підтримки. Попри функціонування Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини, Україна досі не має розвиненої системи державної підтримки, що охоплювала б:

- довгострокове фінансування програм збереження та передачі знань;
- грантові механізми для носіїв НКС та громадських організацій;
- інституційну платформу для розвитку освітніх програм, ремісничих шкіл, культурних центрів.

Відсутність належної політики з охорони НКС зменшує мотивацію локальних спільнот інвестувати час і ресурси в підтримку традицій та їх адаптацію до умов туристичного ринку.

Недостатня інтеграція НКС у туристичні маршрути. Попит на культурний, гастрономічний, етнорелігійний та експедиційний туризм зростає, однак більшість українських туроператорів продовжують пропонувати стандартизовані маршрути, що не включають локальні елементи НКС. Основні наслідки такої ситуації:

- втрата унікальної пропозиції, яка могла б стати конкурентною перевагою України на міжнародному ринку;
- обмежена географія туристичних потоків, оскільки багато носіїв НКС розташовані у невеликих містах і селах, куди маршрути не доходять;
- незалучення громад до туристичної економіки, що перешкоджає формуванню креативних кластерів та локальних економічних ефектів.

НКС має потенціал стати основою для тематичних маршрутів («дороги ремесел», «гастрономічні стежки», «культурні цикли свят»), проте така практика поки не є масовою.

Вплив війни. Воєнні дії створюють критичні ризики для збереження НКС, особливо у регіонах, де традиційні практики формувалися впродовж століть. Основні негативні наслідки включають:

- руйнацію культурних спільнот та ремісничих осередків, зокрема на Півдні та Сході України;

- вимушену міграцію носіїв традицій, що перериває передачу знань між поколіннями;
- скорочення культурних програм, фестивалів, майстерень, які раніше активно сприяли популяризації НКС;
- зростання загрози втрати унікальних елементів, включно з кримськотатарською НКС, степовими та приазовськими традиціями.

Війна актуалізує питання термінового документування, цифрової фіксації та підтримки носіїв, що опинилися в умовах культурної та фізичної небезпеки.

Розвиток НКС у туристичній сфері передбачає комплексну трансформацію культурних практик у стійкий економічний та соціальний ресурс, що водночас забезпечує збереження автентичності. Ефективні стратегії мають спиратися на інтеграцію локальних ініціатив, державної підтримки та приватного сектору, а також на залучення сучасних цифрових методів промоції. Важливою умовою є створення системи, здатної одночасно охороняти традиції та забезпечувати їхню комерційну життєздатність у туристичному середовищі. В таблиці 2 представлено бачення авторів щодо подальшої стратегії розвитку НКС України як туристичного ресурсу.

Таблиця 3

Стратегії розвитку НКС як туристичного ресурсу: функції, інструменти, очікувані результати

Стратегія	Ключові функції та заходи	Основні інструменти впровадження	Очікувані результати	Потенційні виклики та ризики
Створення локальних центрів НКС	Організація майстер-класів, навчання, виробництво сувенірів, етнозаходи	Інфраструктура центрів, залучення експертів, місцеві громади	Збереження традицій, підвищення зайнятості, розвиток локального туризму	Фінансова нестабільність, відтік кадрів
Інтеграція НКС у державні програми туризму	Створення національних маршрутів, стандартизація продуктів	Законодавча підтримка, державне фінансування, міжвідомча координація	Масштабування туристичної пропозиції, підвищення якості продукту	Бюрократія, недостатня політична воля
Розвиток цифрових платформ НКС	Каталоги майстрів, онлайн-майстерні, відеоархіви	ІТ-рішення, співпраця з ІТ-компаніями, навчання користувачів	Розширення аудиторії, збереження культурної інформації, просування в онлайн-просторі	Технічні складнощі, низький рівень цифрової грамотності
Партнерство держава – громади – бізнес	Сталий розвиток крафтових товарів, гастротуризму, подій	Публічно-приватні партнерства, гранти, навчальні програми	Підвищення інвестиційної привабливості, стимулювання економіки регіонів	Конфлікти інтересів, нерівність у доступі до ресурсів
Міжнародна промоція української НКС	Участь у фестивалях, виставках, культурних форумах	Співпраця з міжнародними організаціями, PR-кампанії, культурна дипломатія	Зростання туристичного потоку, покращення іміджу країни	Геополітичні ризики, обмежений бюджет на промоцію

Таблиця 3 сформована авторами а основі джерел (10, 11, 12)

Нематеріальна культурна спадщина (НКС) виступає багатогранним ресурсом, що здатен істотно впливати на розвиток туристичної індустрії України за умови системної реалізації відповідних стратегій. Аналіз представленої таблиці стратегічних підходів свідчить про необхідність комплексного та інтегрованого підходу, що враховує культурні, соціальні та економічні аспекти функціонування НКС.

Перш за все, створення локальних центрів НКС є базовим інструментом, здатним забезпечити збереження традицій та передачу культурного досвіду через організацію майстер-класів, навчальних програм, виробництво сувенірної продукції й проведення етнографічних заходів. Ефективність таких центрів багато в чому залежить від розвитку відповідної інфраструктури, залучення фахівців і активної участі місцевих громад, що, у свою чергу, сприяє підвищенню зайнятості населення та формуванню локального туристичного потенціалу. Проте варто враховувати потенційні ризики, пов'язані з фінансовою нестабільністю та відтоком кваліфікованих кадрів, які можуть негативно впливати на сталий розвиток цих ініціатив.

Інтеграція НКС у державні програми туризму є стратегічно важливим напрямом, що дозволяє масштабувати туристичну пропозицію та підвищити якість туристичних продуктів через створення національних маршрутів і впровадження стандартів. Водночас реалізація даної стратегії вимагає наявності чіткої законодавчої бази, державного фінансування та міжвідомчої координації, що часто ускладнюється бюрократичними бар'єрами та недостатньою політичною волею. Відтак, для успішної імплементації необхідна активізація політичного діалогу та реформування культурної політики.

Партнерство між державою, місцевими громадами та бізнесом у сфері НКС є ключовим фактором для забезпечення сталого розвитку крафтового виробництва, гастротуризму та культурних подій. Механізми публічно-приватних партнерств, грантові програми та навчальні ініціативи здатні стимулювати інвестиційну привабливість регіонів, сприяти економічному розвитку та збільшенню зайнятості. Проте існують потенційні ризики, пов'язані з конфліктами інтересів і нерівністю у доступі до ресурсів, що підкреслює необхідність встановлення прозорих правил та ефективних механізмів управління партнерськими відносинами.

Міжнародна промоція української нематеріальної культурної спадщини через участь у фестивалях, виставках і культурних форумах є важливим інструментом для збільшення туристичних потоків та формування позитивного іміджу України на світовій арені. Однак геополітичні ризики та обмежені бюджетні можливості обмежують потенціал цих заходів, що вимагає розробки ефективних стратегій культурної дипломатії, посилення міжнародної співпраці і оптимізації ресурсного забезпечення. Отже, реалізація викладених стратегічних напрямів потребує комплексного підходу, який базується на взаємодії різних рівнів управління, врахуванні регіональних особливостей та забезпеченні балансу між збереженням культурної автентичності і розвитком туристичного потенціалу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, нематеріальна культурна спадщина (НКС) України виступає багатогранним ресурсом, здатним значно впливати на розвиток туристичної індустрії та соціально-економічний розвиток регіонів. Вона поєднує культурну, соціальну та економічну цінність, забезпечуючи збереження національної ідентичності, підтримку соціальної згуртованості та формування унікальних туристичних продуктів. Елементи НКС – ремесла, обряди, гастрономічні традиції, усні практики та знання про природу – створюють автентичний досвід для туристів, який не може бути відтворений або імпортований у іншому контексті.

Економічний потенціал НКС полягає у трансформації традиційних культурних практик у туристичні продукти та послуги з високою доданою вартістю. Вона сприяє розвитку малого та середнього підприємництва, створенню нових робочих місць, формуванню локальних брендів та залученню туристичних потоків до периферійних регіонів. Елементи НКС формують конкурентну перевагу територій, стимулюють культурну та економічну активність громад і сприяють зміцненню міжнародного іміджу України.

Водночас існують численні бар'єри, що обмежують ефективну інтеграцію НКС у туристичну сферу. Серед них – недостатня інституційна спроможність місцевих громад, відсутність системних державних програм підтримки, низький рівень інтеграції елементів НКС у туристичні маршрути, ризики поверхневої комерціалізації та негативний вплив війни на культурні спільноти. Ці фактори призводять до обмеженої доступності автентичних практик для туристів, зниження мотивації носіїв традицій та фрагментації локальних культурних ініціатив.

Ефективне використання НКС як туристичного ресурсу вимагає комплексного підходу. Стратегічно важливими є: створення локальних центрів НКС, інтеграція спадщини в державні програми туризму, розвиток цифрових платформ для популяризації культурних практик, партнерство між державою, громадами та бізнесом, а також активна міжнародна промоція української спадщини. Такий підхід дозволяє забезпечити баланс між збереженням автентичності та формуванням економічно ефективного туристичного продукту, підвищити соціокультурну згуртованість, стимулювати економічний розвиток регіонів та зміцнити міжнародний авторитет України.

Тому перспективи подальших досліджень ми вбачаємо:

1. Оцінювання економічного та соціального впливу НКС. Подальші дослідження мають зосередитися на розробці методик кількісної та якісної оцінки ефектів використання елементів НКС у туристичній сфері, включаючи доходи локальних громад, зайнятість, формування туристичної привабливості та зміцнення культурної ідентичності.

2. Цифровізація та інноваційні технології. Перспективним є дослідження можливостей створення онлайн-майстерень, віртуальних музеїв, мультимедійних платформ і мобільних додатків для популяризації НКС, що дозволить розширити аудиторію, забезпечити збереження культурної інформації та інтегрувати цифрові інструменти у туристичний продукт.

3. Інтеграція НКС у туристичні маршрути. Важливим напрямом є розробка моделей формування тематичних етнотуристичних, гастрономічних, ремісничих і обрядових маршрутів, оцінка їхнього впливу на територіальний розвиток та рівномірність розподілу туристичних потоків.

4. Публічно-приватне партнерство та розвиток локальних ініціатив. Дослідження ефективності взаємодії держави, бізнесу та громад у сфері НКС дозволить визначити оптимальні механізми підтримки крафтового виробництва, культурних заходів, навчальних програм і формування етнокультурних брендів територій.

5. Вплив соціально-політичних та кризових факторів. Вивчення ризиків для збереження НКС у кризових умовах, зокрема під час війни, є актуальним для розробки стратегій охорони спадщини, підтримки носіїв традицій та відновлення культурних практик у посткризовий період.

6. Міжнародна промоція та культурна дипломатія. Перспективою є аналіз ефективності участі України у глобальних культурних проектах, фестивалях і

виставках, а також розробка стратегій позиціонування українських елементів НКС як інструменту формування позитивного іміджу держави та залучення міжнародних туристичних потоків.

Отже, нематеріальна культурна спадщина України є стратегічним ресурсом, який поєднує культурну унікальність, соціальну цінність і економічний потенціал, створюючи основу для формування автентичного та конкурентоспроможного туристичного продукту. Її комплексне використання сприяє збереженню національної ідентичності, зміцненню локальних громад, розвитку малого та середнього бізнесу, а також підвищенню міжнародного іміджу держави.

Реалізація цього потенціалу вимагає системної політики, ефективної взаємодії держави, громад і бізнесу, застосування сучасних цифрових технологій та сталих моделей управління, що забезпечить не лише збереження традицій, а й їхню адаптацію до потреб сучасного туристичного ринку.

Конфлікт інтересів

Автори не мають потенційного конфлікту інтересів, який би міг вплинути на рішення про опублікування цієї статті

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

ЛІТЕРАТУРА

- Безносюк, О. І. (2023). Нематеріальна культурна спадщина та її потенціал у розробці інноваційного туристичного продукту. *Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі*, 9, 20–29.
<https://doi.org/10.32782/tourismhospcee-9-3>
- Зубехіна, Т. (2024). Світовий досвід забезпечення збалансованого розвитку культурного туризму. *Економіка та суспільство*, 69.
<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-17>
- Офіційний сайт Міністерства культури України
<https://mincult.gov.ua>
- Участь України у діяльності ЮНЕСКО сайт МЗС України
<https://mfa.gov.ua/mizhнародni-vidnosini/yunesko/uchast-ukrayini-u-diyalnosti-yunesko>
- Хохлов, М. (2024). Туризм культурної спадщини в Україні: сучасні виклики та можливості збереження нематеріальних культурних традицій. *Економіка та суспільство*, 68.
<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-159>
- Antonenko, V. (2025). Development of Tourist Destinations Based on the Use of the Intangible Cultural Heritage of Ukraine as a Tool for Creating a Unique Ethnocultural Brand. *Socio-Cultural Management Journal*, 7(2), 65–90.
<https://doi.org/10.31866/2709-846X.2.2024.335862>
- Beidyk, O. O., Donets, I. A., Arabadji, O. S., & Arsenenko, I. A. (2024). Intangible cultural heritage of Ukraine: scientific and practical significance, structure, and development prospects. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 33(1), 35–43.
<https://doi.org/10.15421/112404>

- Beznosiuk, O., Liubitseva, O., & Popovych, S. (2021). Intangible cultural heritage as a resource for cultural tourism: the case of embroidery and carpet weaving in Ukraine. *Studia Periegetica*, 35(3), 153–170.
<https://doi.org/10.5604/01.3001.0015.6952>
- Komarnitskyi, I., Beshleha, R., & Bilokon, Y. (2025). Promoting Intangible Cultural Heritage Through Universal Marketing Strategies for Tourist Regions. *Socio-Cultural Management Journal*, 8(1), 84–100.
<https://doi.org/10.31866/2709-846X.1.2025.336368>
- Melko, L., Rastvorova, M. & Plysenko, P. (2024). Intangible cultural heritage as a factor of tourist destination development. *Вчені записки Університету “КРОК”*, 2(74), 104–115.
<https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-74-104-115>
- Chmil H., Kuznietsova I., Mishchenko M., Oliynyk O., & Demeshchenko V. (2024). Intangible cultural heritage as a resource for consolidating modern Ukrainian society. *Scientific Herald of Uzhhorod University*, 55, 1648–1656/
<https://doi.org/10.54919/physics/55.2024.164dm8>
- Hyrenko, L. (2025). Intangible cultural heritage as a factor of regional development and the recognition of Ukraine’s national traditions. *Dnipro Academy of Continuing Education Herald. Series: Public Management and Administration*, 1(1), 6–19.
<https://doi.org/10.54891/2786-698X-2025-1-1>

REFERENCES

- Beznosiuk, O. I. (2023). Nematerialna kulturna spadshchyna ta yii potentsial u rozrobtsti innovatsiinoho turystychnoho produktu. *Industriia turyzmu i hostynnosti v Tsentralnii ta Skhidnii Yevropi*, 9, 20–29.
<https://doi.org/10.32782/tourismhospce-9-3>
- Zubekhina, T. (2024). Svitovyi dosvid zabezpechennia zbalansovanoho rozvytku kulturnoho turyzmu. *Ekonomika ta suspilstvo*, 69.
<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-17>
- Ofitsiinyi sait Ministerstva kultury Ukrainy.
<https://mincult.gov.ua>
- Uchast Ukrainy u diialnosti YuNESKO sait MZS Ukrainy
<https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/yunesko/uchast-ukrayini-u-diyalnosti-yunesko>
- Khokhlov, M. (2024). Turyzm kulturnoi spadshchyny v ukraini: suchasni vyklyky ta mozhlyvosti zberezhenia nematerialnykh kulturnykh tradytsii. *Ekonomika ta suspilstvo*, 68.
<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-159>
- Antonenko, V. (2025). Development of Tourist Destinations Based on the Use of the Intangible Cultural Heritage of Ukraine as a Tool for Creating a Unique Ethnocultural Brand. *Socio-Cultural Management Journal*, 7(2), 65–90.
<https://doi.org/10.31866/2709-846X.2.2024.335862>
- Beidyk, O. O., Donetc, I. A., Arabadji, O. S., & Arsenenko, I. A. (2024). Intangible cultural heritage of Ukraine: scientific and practical significance, structure, and development prospects. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 33(1), 35–43.
<https://doi.org/10.15421/112404>
- Beznosiuk, O., Liubitseva, O., & Popovych, S. (2021). Intangible cultural heritage as a resource for cultural tourism: the case of embroidery and carpet weaving in Ukraine. *Studia Periegetica*, 35(3), 153–170.
<https://doi.org/10.5604/01.3001.0015.6952>

- Komarnitskyi, I., Beshleha, R., & Bilokon, Y. (2025). Promoting Intangible Cultural Heritage Through Universal Marketing Strategies for Tourist Regions. *Socio-Cultural Management Journal*, 8(1), 84–100.
<https://doi.org/10.31866/2709-846X.1.2025.336368>
- Melko, L., Rastvorova, M. & Plysenko, P. (2024). Intangible cultural heritage as a factor of tourist destination development. *Вчені записки Університету "КРОК"*, 2(74), 104–115.
<https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-74-104-115>
- Chmil H., Kuznietsova I., Mishchenko M., Oliynyk O., & Demeshchenko V. (2024). Intangible cultural heritage as a resource for consolidating modern Ukrainian society. *Scientific Herald of Uzhhorod University*, 55, 1648–1656.
<https://doi.org/10.54919/physics/55.2024.164dm8>
- Hyrenko, L. (2025). Intangible cultural heritage as a factor of regional development and the recognition of Ukraine's national traditions. *Dnipro Academy of Continuing Education Herald. Series: Public Management and Administration*, 1(1), 6–19.
<https://doi.org/10.54891/2786-698X-2025-1-1>

Дата надходження до редакції 20.01.2026
Ухвалено до друку 29.01.2026

CC Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0)